

Rikosylikomisario Tero Haapala

Keskusrikospoliisi

Olen tehnyt 34 muun allekirjoittajan kanssa 21.9.2017 keskusrikospoliisille tutkintapyynnön rikoksista, joita Suomen tupakkateollisuuden edustajien on syytä epäillä tehneen markkinoidessaan niin sanottuja kevytsavukkeita vuosina 1972 – 2002. Teen tutkintapyyntöön muutamia lisäyksiä.

tutkintapyynnön sivu 1, Tiivistelmä:

Professori Arja Rimpelän teettämän kyselytutkimuksen mukaan 80 % kevytsavukkeisiin siirtyneistä tupakoitsijoista kertoi siirtymissyöksi terveystieteelliset kohdat.

tutkintapyynnön sivu 4, Kohta B.1:

Kevytsavukkeet kehiteltiin ja markkinoitiin Yhdysvalloissa jo aikaisemmin kuin Suomessa. Suomen tupakkayhtiöt olivat tämän vuoksi tietoisia kompensatioon liittyvästä kuluttajien harhauttamisesta jo ennen 1970-lukua. Philip Morrisin vuonna 2000 päivitettyllä internetsivulla mainitaan, että polttokoneen ja tupakoivan ihmisen ero tiedettiin jo vuonna 1967. Tämä tieto oli myös Amer-Tupakka Oy:llä, joka oli Philip Morrisin lisenssinsaaja.

Suomen Lääkärilehdessä 9/2006 kerrotaan BAT:n sisäisistä asiakirjoista vuodelta 1978. BAT tiesi, että kevytsavukkeet ovat vähintään yhtä vahingollisia kuin muut savukkeet, mutta yhtiö rakensi järjestelmällisen markkinointistrategian, jossa yhtiö väitti kevytsavukkeiden olevan vähemmän vaarallisia kuin enemmän myrkyjä sisältäneet vanhat savuketyypit. Sama koskee BAT Finland Oy:tä.

Yhdysvalloissa Philip Morris tuomittiin 22.3.2002 maksamaan vahingonkorvausta kevytsavukkeisiin siirtyneelle tupakoitsijalle, joka kuoli keuhkosityöpään:

”Valamiehien mukaan yhtiö toimi vilpillisesti ja välinpitämättömästi mainostaessaan kevytsavukkeita turvallisempina tuotteina ja vaihtoehtona savukkeista luopumiselle.”

Tämä oli siviilijuttu. Suomen rikosoikeuden valossa asiaa olisi arvioitava murhana.

tutkintapyynnön sivu 5, kohta D:

Suomen Lääkärilehden toukokuun 1985 numerossa oli professoreiden Arja Rimpelä ja Matti Rimpelä kirjoitus kevytsavukkeiden nuorille tupakoitsijoille aiheuttamista hengityselinvaurioista. Rimpelöiden mukaan viittaukset keveyteen ja mietouteen olisi tullut kieltää epäluotettavina. Satu

Kaarenoja lähetti 28.5.1985 Rimpelöiden kirjoituksesta englanninkielisen käännöksen tohtori R.E. Thorntonille BATCO:n tutkimuskeskukseen Southamptoniin. Kaarenoja totesi, ettei Rimpelöiden kirjoitus ollut saanut julkisuutta ainakaan toistaiseksi.

tutkintapyynnön sivu 5, kohta E:

Professori Arja Rimpelän tutkimusraportin tilasivat Harri Vertio ja Osmo Saarelma, jotka hoitivat lääkintöhallituksessa tupakkalain valvontaa. He pitivät TTY:n 28.8.1986 antamaa vastinetta täysin valheellisena ja moraalittomana. Vertio ja Saarelma ovat KRP:lle tehdyn tutkintapyynnön allekirjoittajia. Jos asiassa aloitetaan esitutkinta, he voivat henkilötodistajina kertoa tupakkayhtiöiden menettelystä.

tutkintapyynnön sivu 6, kohta F:

Lääkintöhallitus lähetti professori Arja Rimpelän raportin tupakkatehtaille ja Tupakkatehtaiden Yhdistys ry:lle vastineen antamista varten. Amer lähetti raportin Philip Morrisille ja BAT Finland BAT-emoyhtiölle. Vastineen sai tehtäväkseen Philip Morrisin käyttämä asianajotoimisto Covington & Burling. Tällä tavoin amerikkalaiset lakimiehet pääsivät vaikuttamaan siihen, miten savukkeita markkinoitiin Suomessa. Covington & Burling sai 11.7.1986 valmiiksi 35-sivuisen luonnoksen Tupakkatehtaiden Yhdistys ry:n lausunnoksi. Luonnoksen mukaan TTY:n tuli vastustaa kevytnimikkeistön kieltämistä. TTY noudatti tätä määräystä lääkintöhallitukselle 28.8.1986 antamassaan lausunnossa.

Marraskuussa 1986 Philip Morris järjesti Genevessä kokouksen, jossa yhtenä aiheena oli professori Arja Rimpelän vaatimusten torjuminen ("Countering the Rimpelae Study").

Philip Morrisin lakimies Johan Puotila järjesti Tukholmassa 11.12.1991 kokouksen, johon Suomesta osallistui Lasse Lehtinen. Kokouksen asialistalla olivat myös kevytsavukkeet. Tavoitteena oli, että "lights"- ja "milds"-sanastoa ei kiellettäisi.

Keväällä 1992 Kuopion yliopistossa väitteli lääketieteen tohtoriksi Sakari Kolonen, jonka tutkimuksen mukaan kevytsavukkeet olivat yhtä myrkyllisiä kuin vahvat. Väitöskirjasta annettiin lehdistötiedote, jonka Satu Kaarenoja käänsi ja lähetti 26.5.1992 BAT-emoyhtiöön tohtori Sharon Boyselle. Tiedotteen otsikko kuului käännettynä:

"LOW TAR CIGARETTES ARE NOT LESS DETRIMENTAL".

Kolosen tutkimus ei häirinyt Satu Kaarenojaa, joka jatkoi Barclay-kevytsavukkeiden mainostamista vuoteen 1995 saakka. Sama koski BAT-konsernia kaikissa eri maissa. BAT:n tytäryhtiön Brown & Williamsonin vuoden 1997 markkinointisuunnitelmassa luki:

"Mainoksen pitää olla niin pysäyttävä, että sillä saavutetaan terveydestään huolestuneiden kuluttajien huomio."

tutkintapyynnön sivu 6, kohta G:

Vuonna 1999 Euroopan unionissa alettiin suunnitella direktiiviä, jossa kevytsavukkeet kiellettäisiin. Suomen Tupakkateollisuusliitto vastusti 15.3.2000 antamassaan lausunnossa kevyt-terminologian kieltoa. EU-parlamentti kielsi kevytnimikkeet 15.5.2001. BAT-emyhtiö yritti ajaa tupakkadirektiivin kumoon EU-tuomioistuimessa. Kanteen perustelu oli seuraava:

”Tämä heikentää tupakkayhtiöiden mielestä tupakoitsijoiden asemaa, sillä he eivät voi enää valita enemmän tai vähemmän haitallisten savukemerkkien välillä.”

BAT:n kanne hylättiin 10.12.2002. Asiaa selostetaan Defensor Legis -lehdessä 1/2003 s. 103-109.

Amer Oy:n johtaja Kalle Soikkanen kertoi sanomalehti Keski-Uusimaassa 22.6.2000, että Amer toivoi kevyt-merkintöjen poistamiseen riittäviä siirtymäaikoja. Kyse oli ihmishengistä, mutta siitä Amer Oy ei piitannut. Yhtiö oli valmis luopumaan harhaanjohtavasta markkinoinnista vasta pakon edessä ja sittenkin mahdollisimman hitaasti.

tutkintapyynnön sivut 8 – 9, Barclay-savukkeet

BAT:n mukaan Barclay oli vaaraton savuke; sen teki vaarattomaksi Actron-suodatin. Barclayn liikkeelle laskemista varten BATCO lähetti BAT Finlandin johdolle, muun muassa Satu Kaarenojalle, tietopaketin, joka sisälsi "oikeudellisen, tieteellisen, markkinointi- ja myyntisuunnitelman". BAT Finland piti 31.8.1983 lehdistölle tiedotustilaisuuden, jossa jaettiin aineistoa ”mullistavasta keksinnöstä”. Yhtiö vetosi 11 tiedemieheen, ja lehdistölle jaettiin läpileikkauskuvia Actron-suodattimesta.

BAT Finland Oy:n toimitusjohtaja Erkki Salo mainitsi tiedotustilaisuudessa, että kilpailevat tupakkayhtiöt olivat jo levittäneet Barclaysta väärää tietoa:

”He ovat väittäneet, että Barclay on liian hyvä ollakseen totta ja että kuluttaja saa Barclaysta enemmän tervaa ja nikotiinia kuin mitä laboratorioden polttokoneet mittaavat.”

Kilpailijoita olivat Yhdysvalloissa Philip Morris ja R.J. Reynolds ja Suomessa Amer ja Rettig. Kilpailevia yhtiöitä kiukutti se, että Actron-suodatin harhautti tupakoitsijoita vielä enemmän, kuin niiden omat kevytsavukkeet. Yhdysvalloissa Philip Morris ja R.J Reynolds yrittivät saada viranomaiset kieltämään Barclayn. Nämä yhtiöt ilmoittivat Actron-huijauksesta Yhdysvaltain elintarvikevirastolle. Barclayta ei kuitenkaan kielletty, vaikka ilmoituksesta seurasi jonkinlainen prosessi. Suurelle yleisölle kilpailijat eivät paljastaneet havaitsemaansa harhautusta.

Hollannissa Philip Morris julkaisi syyskuussa 1983 kahdessa päivälehdessä erään tupakanvastustajan nimissä ilmoituksen, jossa kerrottiin Barclayn todellisesta myrkyllisyydestä.

Suomessa Amer ja Rettig ilmoittivat lääkintöhallitukselle Actron-suodattimen petollisuudesta, mutta eivät vieneet asiaa markkinatuomioistuimeen. Kuluttajat eivät tienneet kullisten takaisesta kiistasta.

Barclayn markkinoinnin alettua kiitollinen tupakkamies totesi sanomalehdessä 20.9.1983 seuraavan:

” - - markkinoilla nyt olevan niin terveellinen savuke kuin savuke voi vain terveellinen olla. Tupakan nimi on Barclay, siinä on vain viidesosa myrkyä näihin kevytsavukkeisiin verrattuna, mutta se maistuu ihan tömäkästi tupakalta.”

”Eli siinä, missä vetäisee yhden Nortti-savukkeen, voi tuprutella askin Barclayta eikä tököttejä ole sisuksissa sen enempää.”

Tämä tupakoitsija eli hengenvaarallisen luulon vallassa. Totuus oli se, että yhdestä Barclaysta sai poltettaessa myrkyä sisuksiin yhtä paljon kuin tavallisista savukkeista, joten aski eli 20 Barclay-savuketta on kaikkea muuta kuin ”muka” vaarallinen määrä.

Barclay-savukkeen oli kehittänyt mainosmies Frederick Gahagan. Gahagan oli Yhdysvaltain edustajainhuoneen kauppaja-, kuluttajansuoja- ja kilpailuvallioikunnan kuultavana 16.9.1987. Hän kertoi, miten tupakkayhtiöt olivat harhautaneet kuluttajia ja myös terveystoimikunnia. Tupakkayhtiöt suunnittelivat ”kevytsavukkeet” tarkoituksella niin, että polttokone antoi vähäisemmät pitoisuusarvot kuin tupakointi. Syyskuussa 1993 Gahagan kertoi toiminnastaan myös Washington Monthly -lehdelle, josta kertomus eteni Reader's Digestiin. Suomessa tämä artikkeli ilmestyi Valituissa Paloissa 3.6.1994.

BAT Finland aloitti Barclayn kauppaamisen Suomessa vuonna 1983, eikä yhtiö luopunut Barclaysta ennen vuotta 2002 millään perusteella, ei edes Gahaganin paljastusten jälkeen. Valittujen Palojen artikkeli talletettiin BAT Finlandin lehtileikearkistoon, mutta siitä huolimatta yhtiö mainosti vielä vuonna 1994 ja aina vuoteen 2002 saakka Barclayta kevytsavukkeena, joka rinnastui elintarviketeollisuuden kevyttuotteisiin ja josta kuluttajat voivat nauttia ilman huonoa omaatuntoa.

tutkintapyynnön sivu 10, kohta V:

Tarkasteltaessa vuosia 1986 – 2002, jolloin tupakkayhtiöiden menettely Suomessa oli törkeimmillään, voidaan arvioida uhrien määrää. Savukkeet tappoivat Suomessa tämän 16 vuoden aikana yli 80.000 ihmistä ja kevytsavukkeiden osuus oli noin 40.000. Kun kevytsavukkeiden polttajista 80 % oli siirtynyt näihin tuotteisiin terveystoimikunnista, saadaan harhautuksen johdosta kuolleiden luvuksi 32.000.

tutkintapyynnön sivu 10, kohta VI:

Yksi keskeisimpiä selityksistä vuosien 1972 – 2002 kevytsavukekatastrofille on ollut se, että Amer-Tupakka Oy, Suomen Tupakka – BAT Finland Oy ja Rettig Oy ovat toimineet kansainvälisten tupakkakonsernien antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti. Määräyksiä ovat antaneet Philip Morris International, British American Tobacco ja R.J. Reynolds.

Helsingissä 24. lokakuuta 2017

Erkki Aurejärvi